

УДК 378.126

DOI:

Тетяна Гарбуза, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сучасних європейських мов Київського національного торговельно-економічного університету

ТЮТОР ЯК СУБ'ЄКТ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена актуальним питанням відносно тенденцій в розвитку дистанційної форми освіти. Акцент робиться на ролі викладача в системі он-лайн освіти, яка пред'являє особливі вимоги до рівня їхньої професійної підготовки і кваліфікації. У статті представлений аналіз історії розвитку тьюторства, виділені ключові моменти зміни ролі тьютора в освіті, визначені перспективні напрями зміни його ролі в системі дистанційної освіти; описана модель взаємодії учасників процесу дистанційного навчання, виокремлені види функціональної діяльності викладача закладу традиційного навчання та дистанційної освіти.

Ключові слова: дистанційна освіта; освітній процес; навчальні заклади вищої освіти; роль тьютора; професійна діяльність; професійна компетентність.

Лит. 6.

Tetyana Harbuza, Ph.D. (Pedagogy),
Associate Professor of the Modern European Languages Department
Kyiv National University of Trade and Economics

TUTOR AS A SUBJECT OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE DISTANCE LEARNING SYSTEM

The article is devoted to topical issues regarding trends in the development of distance education. The development of education today is associated with an increase in the level of its information potential. One of the achievements that significantly influenced the educational process throughout the world was the creation of distance learning. This form of education is relevant today. The implementation of distance education in the teaching process opens up broad prospects for both teachers and students. Essentially new in educational activities is that the students become active members of communication: they take part in communication processes, interact with resources. It is understood now that distance learning has an enormous information capacity and not less impressive service. The emphasis is on the role of the teacher in on-line educational system, which places special demands on the level of professional training and qualifications of specialists involved into organizing and conducting various distance learning courses. A key figure influencing the quality of distance learning is the teacher. He should not only be well versed in the discipline, but also possess the necessary skills for organizing training activities in a modern high-tech educational environment. They become consultants and tutors of educational groups. The article presents an analysis of the history of tutoring, highlights the key points of the changing role of the tutor in education, identifies promising areas for changing its role in the distance education system; describes the model of interaction of participants in the process of distance learning, highlighted the types of functional activities of a teacher of higher education institutions of traditional and distance education.

Keywords: distance education; an educational process; higher educational establishments; the tutor's role; professional activities; professional competence.

Постановка проблеми. Сучасна ситуація у світі, яка позначена духом стрімкого динамізму, ускладненням суспільних і міжособистісних відносин, багаточисельними кризовими явищами, поновому ставить питання про роль і значення знання в житті окремої людини і суспільства в цілому. Традиційна формула освітнього процесу: “знання – вміння – навички”, вже не спрацьовує у повному обсязі. Реалії “інформаційного суспільства” зумовлюють необхідність набуття здатності та вмінь самостійно здобувати і нестандартно використовувати знання, опановувати інформаційні технології їх пошуку, осмислення,

поглиблення та застосування, які стають органічною потребою кожної людини.

Цьому активно сприяє й сучасна система неперервної освіти, складовою якої є дистанційна форма організації навчання.

Аналіз досліджень показує, що якість підготовки фахівця передбачає ступінь відповідальності її рівня вимогам освітнього стандарту обов'язкової державної норми, так створення умов, які забезпечують якість професійної освіти. Однією з умов досягнення належної якості професійної освіти виступає дистанційне навчання, в процесі якого викладач-професіонал організує діяльність студентів на основі парадигми особистісно зорієнтованого навчання.

Дистанційне навчання також являє собою взаємодію викладача й студентів у досягненні поставлених цілей пізнання і виховання. Це принципово важливе положення, оскільки в наукових дослідженнях, та й на практиці зазвичай все зводиться до техніки: досить мати добре технічно обладнане місце, оцифрований навчальний матеріал і можна приступати до дистанційного навчання.

На нашу думку, дистанційне навчання обумовлене перш за все зміною функцій викладача вищої школи та його професійною компетентністю, яка складається з особистісно-гуманістичної орієнтації, здатності до системного бачення педагогічної реальності та системної дії у професійно-педагогічній ситуації, володінню сучасними педагогічними технологіями, пов'язаними з культурною комунікацією, здібності до інтеграції з вітчизняним, зарубіжним, історичним та інноваційним досвідом. У дистанційному навчанні викладач є найважливішою ланкою, що забезпечує ефективність і якість навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки система дистанційної освіти впроваджується у багатьох країнах світу: Великій Британії, США, Канаді, Німеччині, Норвегії, Іспанії, Японії та ін. Тенденція розвитку даного виду освіти, її теоретичні засади, зміст, основні завдання описуються в наукових працях таких учених як Д. Даніель, Д. Кіган, В.М. Кухаренко, Реджінальд Ф. Мелтон, М. Мур, В.В. Олійник, Б. Холмберг та ін. В наукових працях А. Кейа, Н.І. Муліна, Г. Рамбл, П.І. Сердюкова здійснене порівняння традиційних і дистанційних освітніх моделей. Праці Д. Вердуїна, Т. Кларка, Л. Макгреса, О.В. Собаєвої, П.В. Стефаненка, Р. Ховарда мають велике практичне значення для організації та впровадження дистанційної освіти, де описуються роль, функції тьютора та принципи організації його діяльності в системі дистанційного навчання. За роки незалежності України здійснені системні дослідження з проблеми дистанційного навчання в працях Б.І. Шуневича, В.В. Олійника.

Формулювання цілей статті. Визначити роль тьютора як суб'єкта освітнього процесу в системі дистанційного навчання (на прикладі Великої Британії) та можливість трансформації зарубіжного досвіду в систему вищої освіти України.

Основна частина. Феномен тьюторства тісно пов'язаний з історією європейських університетів і походить з Великобританії. Він з'явився приблизно в XIV столітті в класичних

англійських університетах – Оксфорді і дещо пізніше – в Кембриджі. З того часу під тьюторством розуміють форму університетського наставництва.

У той час англійський університет не піклувався про те, щоб усі студенти слухали певні курси. Студенти з одних коледжів могли бути слухачами лекцій професорів з інших. Кожен професор читав і коментував свою книгу. Студент міг сам вирішувати, яких професорів і які предмети він слухатиме. Університет же пред'являв свої вимоги тільки на іспитах, і студент повинен був сам обирати шлях, яким він досягне знань, необхідних для отримання ступеня у навчанні. У цьому йому допомагав тьютор [1].

Оскільки головною цінністю того часу була свобода (викладання і навчання), тьютор здійснював функцію посередництва між професором і студентом. Цінність свободи була тісно пов'язана з цінністю особи, і завдання тьютора полягало в тому, щоб сполучати на практиці особистісний зміст і академічні ідеали.

Процес самоосвіти був основним процесом отримання університетських знань, і тьюторство спочатку виконувало функції супроводу цього процесу самоосвіти.

У XVII столітті сфера діяльності тьютора розширюється – все більшого значення починають набувати освітні функції. Тьютор визначає і радить студентів, які лекції і практичне зайняття краще всього відвідувати, як скласти план своєї навчальної роботи, стежить за тим, щоб його учні добре займалися і були готові до університетських іспитів. Тьютор – найближчий радник студента і помічник в усіх труднощах.

У XVII столітті тьюторська система офіційно визнається частиною англійської університетської системи, що поступово витісняє професорську. З 1700 по 1850 рік в англійських університетах не було публічних курсів і кафедр. До іспитів студента готував тьютор. Коли у кінці XIX століття в університетах з'явилися і вільні кафедри (приватні лекції), і колегіальні лекції, то за студентом залишалося право вибору професорів і курсів. Впродовж XVIII – XX століть в старих університетах Англії тьюторська система не лише не здала своїх позицій, але зайняла центральне місце в навчанні; лекційна система служила лише доповненням до неї [2].

У пошуках змісту, стилю та технології дистанційного навчання ми виходимо з того, що викладач і студент є суб'єктами освітньо-професійної діяльності, статус та функції “тьютора” збільшують ступень свободи обом учасникам процесу; тьютор є відповідальним за

якість професійної підготовки, тому саме він має створити певні організаційно-педагогічні умови, що забезпечують якість дистанційного навчання.

Дистанційне навчання передбачає специфічну форму взаємодії тьютора і студентів, а також студентів між собою, а саме – опосередковано через технічні засоби навчання. У дистанційному навчанні студенти переважно не бачать тьютора та один одного. До того ж значну частину відомостей, інформації студенти отримують не від тьютора, а безпосередньо за допомогою навчальних матеріалів, Інтернет, у вигляді письмового тексту. Тому функції тьютора дистанційного навчання іноземних мов змінюються, розширюються, ускладнюються порівняно з авторитарною парадигмою навчання. Саме тьютор створює умови для розвитку та реалізації автономії студента та розумного балансу творчої свободи, організаційної дисципліни та відповідальності у процесі навчання та досягнення кінцевого результату, а також його оцінювання. Слід зазначити, що велику увагу тьютор дистанційного навчання приділяє різним формам роботи зі студентами, які спрямовані на реалізацію особистісно-орієнтованих технологій співпраці (моніторинг виконання завдань, спрямованих на засвоєння знань та їх перевірку, удосконалення умінь і навичок; аналіз та оцінювання творчих завдань, які передбачають самостійне застосування засвоєних знань, умінь, навичок у розв'язанні конкретних проблем та ін.; організацію оптимальних груп студентів) [3]. Тьютор не виконує авторитарні функції і тому не є єдиним найавторитетнішим джерелом інформації. Тобто він набуває іншого статусу – статусу ініціатора, помічника, консультанта, координатора, наставника, організатора і партнера, який здійснює керівництво пізнавальною діяльністю студентів і допомагає кожному споживачеві знань знайти оптимальну освітньо-розвивальну траєкторію у навчальному процесі. А це означає, що навчання ґрунтується на принципах співробітництва і ненав'язливого, товариського керівництва, корекції на основі мовної, мовленнєвої та дослідницької діяльності студентів.

Так, наприклад, дистанційне навчання у вищих навчальних закладах Великої Британії характеризується детальним проектуванням та експериментальною апробацією дистанційних курсів. Ефективність таких курсів та ефективність діяльності тьютора постійно аналізується, корегується і оновлюється. Також в цих навчальних закладах системи дбають про належний професійний рівень тьюторів. З цієї

метою до початку навчального курсу кожного тьютора забезпечують пакетом навчальних матеріалів, до складу яких входять теорія та методика викладання дисципліни, психологічні та методичні поради, відеокасета, що ілюструє фрагменти навчального процесу на відстані, та аудіо касета, яка вміщує інтерв'ю із студентами та тьюторами, їх думки щодо досвіду вивченого курсу, поради, побажання, зауваження [4].

Окрім професійної компетентності, тьютор повинен мати певні особисті якості такі як “теплота”, “сердечність”, тобто вміння бути дружнім та досяжним. Студенти Великої Британії цінують наступні вміння та якості тьютора:

- 1 – добре володіє предметом;
- 2 – є досяжним, можна легко зв'язатися;
- 3 – кваліфіковано працює під час тьюторіалів;
- 4 – швидко перевіряє домашні завдання, коректно оцінює та коментує їх;
- 5 – сприяє розвитку навчальної компетентності;
- 6 – розуміє проблеми студентів, пов'язані із навчанням;
- 7 – допомагає студентам раціонально розподілити час для навчання.

Отже, можна констатувати, що найбільше студенти цінують фаховий рівень тьюторів.

Більшість тьюторів у закладах дистанційного навчання Великої Британії працюють за сумісництвом (погодинно). Тобто, зазвичай, їм оплачують працю (згідно з контрактом), враховуючи кількість тьюторіалів, кількість перевірених завдань, кількість годин, відведених на індивідуальні, групові зустрічі, допомогу студентам. Для надання якісної допомоги студентам у навчальних закладах Великої Британії уникають перевантаження тьютора (не більше 10 – 12 студентів на одного тьютора). Не дивлячись на те, що тьютори є “погодинниками”, вони створюють доброзичливу, сприятливу атмосферу для навчання студентів. Завдяки цьому студенти відчувають себе комфортно і впевнено у тому, що в будь-який час за потребою вони можуть зв'язатися із тьютором і отримати допомогу. Тому тьюторів у закладах Великої Британії добирають за відповідними критеріями особистісних якостей та фахових знань (фахівці високого рівня, відповідальні, сумлінні, доброзичливі та ін.). Тьютор – це висококваліфікований фахівець, що володіє фундаментальними знаннями іноземної мови, комп'ютера, психології, високою загальною культурою [5].

На наш погляд, використовуючи досвід організації дистанційного навчання у Великій Британії, доцільно диференціювати викладачів на

тих, хто проводить аудиторні заняття (власне викладачі), і тих, хто організує самостійну роботу студентів (тьютори). При цьому пропонується виокремити види діяльності викладачів та тьюторів, їх функції.

Можна виділити наступні види функціональної діяльності викладача закладу традиційного навчання та дистанційної освіти:

1) викладач

- забезпечує знання студентам у готовому вигляді;

- формує у студентів практичні уміння і навички;

- безпосередньо управляє процесом навчання студентів;

- формує і реалізує суб'єктно-об'єктний стиль відносин зі студентами;

2) тьютор

- розробляє зміст дидактичних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей студентів;

- організовує навчальну діяльність студентів щодо засвоєння дидактичного матеріалу;

- консультує студентів з питань виконання дидактичних завдань;

- координує самостійну навчально-пізнавальну діяльність студентів;

- здійснює моніторинг виконання студентами завдань (зворотний зв'язок);

- аналізує та оцінює стан виконання студентами навчальних завдань, проектів;

- забезпечує суб'єктно-суб'єктні відносини у процесі дистанційного навчання між викладачем і студентами [6].

Аналізуючи вище вказані види діяльності викладача та тьютора, можна побачити, що зміна функцій тьютора порівняно з функціями викладача істотно впливають на обсяг і зміст видів його діяльності. Діяльність тьютора у дистанційному навчанні змінюється, що проявляється перш за все у її організації та стосунках між ним і студентами. Тьютор заохочує та сприяє навчанню студентів, створюючи умови для рівноpartnerських взаємовідносин, які забезпечують ефективність процесу навчання, покращують якість професійної освіти.

На жаль в Україні не кожен викладач, який працює у сфері вищої освіти, здатний стати тьютором – учасником навчального процесу, організованого на відстані з використанням Інтернет або інших сучасних засобів інформаційних і комунікаційних технологій. І справа не лише тільки в тому, чи вміє він користуватися електронною поштою, комп'ютером, тощо. Головним для нього має

стати підвищення якості викладання дисципліни за рахунок впровадження в навчальний процес нових педагогічних технологій з урахуванням особливостей спілкування із студентами на відстані; готовності до усунення психолого-педагогічних ускладнень, пов'язаних з відсутністю контакту із студентами на рівні вимог особистісно-орієнтованого навчання. Пріоритет особистості студента не тільки не знижує ролі тьютора, але, навпаки, ускладнює її, підвищує вимоги до нього як до організатора партнерської взаємодії в системі “студент – група – викладач”. Тьютор, розділяючи відповідальність за навчальний процес і його результативність із студентами, визначає загальну схему організації їх самостійної навчальної діяльності, пропонує загальні рамки навчальної ситуації, в якій студенти реалізують свої потреби, інтереси і конструктивний творчий потенціал; тьютор намагається створити ситуацію розвитку, яка надає студенту свободу і відповідальність у виборі і прийнятті рішень, автономність, незалежність дій, свободу взаємодії і співпраці у розв'язанні навчальних завдань разом із відповідальністю за результат.

Висновки. Сучасні інформаційні технології стають невід'ємною частиною будь-якого навчального процесу в будь-якій формі. У зв'язку з тим, що нині система дистанційного навчання в Україні ще тільки формується, робота викладача в цій системі більшою мірою носить експериментальний, інноваційний характер і потребує уважного вивчення досвіду зарубіжних країн. Модернізація системи вищої освіти в Україні на засадах технології дистанційного навчання передбачає певну послідовність:

- вивчення зарубіжного досвіду, виявленню сучасних тенденцій розвитку професійної освіти та впровадження нових форм організації навчання, надання нових освітніх послуг на засадах трансформації позитивних ідей цього досвіду в систему освіти України;

- розробку теоретико-прикладних аспектів, а саме методів і форм організації навчальної діяльності в дистанційному середовищі студентів різних вікових груп та з різними цілями навчання;

- визначення функцій та змісту базової діяльності тьюторів, підготовку яких необхідно розпочати в системі професійної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогические технологии дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [Е.С. Полат, М.В. Моисеева, А.Е. Петров и др.]; под ред. Е.С. Полат. – М.: Издательский центр “Академия”, 2006. – 400 с.

2. Moore M. Distance education: a system view /

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗА ТВОРАМИ
ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО (до 100-річчя від дня народження)**

Michael Moore, Greg Kearsley. – Lawrence Erlbaum Associates, Inc., USA, 2007. – 368 p.

3. Borg S. The distinctive characteristics of foreign language teachers // Language Teaching Research. – 2006. – Vol.10, №1. – P.3– 31.

4. Howard R., McGrath I. Distance Education for Language Teachers. A UK Perspective. – Multilingual Matters Ltd, 1995.

5. Гарбуза Т.В. Професійна підготовка майбутніх вчителів іноземної мови в системі дистанційного навчання університетів Великої Британії: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Гарбуза Тетяна Віталіївна; Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2015. – 249 с.

6. Richards J. C. Professional Development for Language Teachers / J. C. Richards, Farrell T. S. C. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 197 p.

REFERENCES

1. Polat, E. S., Moiseeva, M. V. & Petrov, A. E. (2006). *Pedagogicheskie tekhnologii distantsionno obucheniya* [Pedagogical Technologies of Distance

Learning]. Moscow: Publishing Centre “Akademiia”, 400 p. [in Russian].

2. Moore, M. & Kearsley, G. (2007). Distance education: a system view. Boston: Lawrence Erlbaum Associates, 368 p. [in English].

3. Borg, S. (2006). The distinctive characteristics of foreign language teachers. Language Teaching Research. No. 10(1), pp. 3–31. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1191/1362168806lr182oa>. [in English].

4. Howard R., & McGrath I. (1995). Distance Education for Language Teachers. Multilingual Matters Limited. Cromwell press. [in English].

5. Harbuza, T. V. (2015). *Profesiina pidhotovka maibutnix vchyteliv inozemnoi movy v systemi dystantsiinoho navchannia universytetiv Velykoi Brytanii* [The professional training of future foreign language teachers in the system of distance education of Great Britain’s universities]. *Candidate’s thesis*. Zhytomyr, 249 p. manuscript copy. Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/17233>. [in Ukrainian].

6. Richards, J. C. (2005). Professional Development for Language Teachers. Cambridge: Cambridge University Press, 197 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 18.12.2018

УДК 37(477)(092)“19”:37.011.3 – 051

DOI:

*Любов Скалич, кандидат психологічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

**РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЗА ТВОРАМИ
ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО (до 100-річчя від дня народження)**

У статті розглянуто позицію В.О. Сухомлинського щодо образу вчителя, пов’язаної зокрема, з виявленням впливу особистості педагога, його професійних якостей на характер взаємин з учнями та батьками й на позицію в суспільстві. Зроблено аналіз положень з його праць, які можуть бути покладені в основу концепції іміджу сучасного вчителя, створеного В.О. Сухомлинським, та використовуватись у сучасній практиці педагогічної освіти.

Ключові слова: творча особистість; образ учителя; імідж учителя; особистість педагога; позиція вчителя в суспільстві.

Лит. 7.

*Lyubov Skalych, Ph.D.(Psychology), Associate Professor of the
Pedagogy and Methodology of Primary Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

**DEVELOPMENT OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE
BY THE WORKS OF VASYL SUKHOMLYNSKIY (to the 100th anniversary of the birth)**

The article examines the position of V.O. Sukhomlynskiy concerning the image of the teacher, which is associated with the identification of the influence of the teacher’s personality, his professional qualities onto the nature of relationships with pupils and parents and also on the position in the society. It analyzes the basic principles of his works, they can be the basis of the concept of a modern teacher’s image, created by V.O. Sukhomlynskiy; and they can be used in the modern practice of pedagogical education.

The article considers the vision of the aim of education by the teacher in the comprehensive development of personality, its value is revealed. The examples of indicators of personality’s breeding are presented. The emphasis is placed on the formation of the future teachers’ self-respect. The position of a teacher in the society is investigated; V.O. Sukhomlynskiy devoted many thoughts to the person of a teacher.

The ways of the use of the scientist’s pedagogical heritage in the development of the creative personality of